

**כָּאֵלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטַל מִן הָעוֹלָם: כֵּב בֶּן בֶּג
בֶּג אוֹמֵר, הִפֹּךְ בָּהּ וְהִפֹּךְ בָּהּ, דִּכְלָא בָּהּ. וְבָהּ
תִּחְיִי, וְסִיב וּבִלָּה בָּהּ, וּמִנָּה לָא תְּזוּע, שְׂאִין
לָךְ מִדָּה טוֹבָה הֵימָנָה. כֵּב בֶּן הָא הָא אוֹמֵר,
לְפֻּם צַעֲרָא אֲגָרָא:**

סליק מסכת אבות

ברייטא זו, היא תוספת לפרקי אבות הועתקה מתנא דבי אליהו זוטא פרק י"ז,
וממסכת כלה רבתי פרק ח, עם פירוש רש"י ז"ל

פרק ו שְׁנֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּף:

סובל בלמוד התורה ועשיית המצוה, יהיה שכרך מרובה: סליק מסכת אבות

כב הפוך בה והפוך בה. בתורה:
דכולה בה. שהכל תמצא בה: וסיב
ובללה בה. גם עד זקנה ושיבה לא
תעזבנה: ומינה לא תזווע שלא
תאמר למדתי חכמת ישראל אלך
ואלמוד חכמת יונית, שאין מותר
ללמוד חכמת יונית אלא במקום
שאסור להרהר בדברי תורה, כגון
בבית המרחץ או בבית הכסא.
ששאלו את ר' יהושע מהו ללמד אדם
את בנו חכמת יונית, אמר להם ילמדנו
בשעה שאינו לא יום ולא לילה, דהא
כתיב והגית בו יומם ולילה: כג לפום
צערא אגרא. כפי רוב הצער שאתה

תפארת ציון

בראיתא זו, היא תוספת לפרקי אבות הועתקה מתנא דבי אליהו זוטא פרק י"ז,
וממסכת כלה רבתי פרק ח, עם פירוש רש"י ז"ל

פרק ו שְׁנֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּף:

סובל בלמוד התורה ועשיית המצוה, יהיה שכרך מרובה: סליק מסכת אבות

משנה כב. הפוך בה והפוך בה דכולה בה. אפשר לומר דכוונתו הוא להזהיר שלא יאמר אדם שילך ללמוד השצע חכמות הנצרכים להתורה, כמו חכמת התכונה לקידוש החדש, וחכמת מוזיקה לידע על ידה לטעמי התורה שעל ידם נודע פשטו של הכתוב, וחכמת הרופאים לענין נגעים ונדה, והחכמה צנטיעות וצזריעה לענין כלאים, וכדומה צכולן, על זה אמר הפוך בה והפוך בה דכולה בה, היינו שע"י שתלמוד התורה צעיון תמצא בה כל השצע חכמות, ועל זה הזהיר לנו השי"ת צהכתוב ולא מעצר לים היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד צפיך וצלצנך לעשותו [דצרים למ"ד י"ג], היינו שלא יאמר אדם שצריך לעצור הים כדי ללמוד השצע חכמות מחכמי עכו"ם, שכל למודם הוא צהשצע חכמות כדי לידע על ידם חכמת התורה, כנ"ל, על זה אמר הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד צפיך וצלצנך וגו' שע"י שמהי מחזיר על למודך צתורה ע"כ תהי' יודע ג"כ כל החכמות, שע"כ הסנהדרין ידעו כל הז' חכמות מהתורה, ואמר וזה תחזי, לומר ההצדל צין הלומד השצע חכמות מחכמי או"ה מהלומד אותם מהתורה, דהלומד מחכמי או"ה לא יהיו מלמדים אותו אלא כפי הקצלה שיש להם מהחכמים הראשונים [היינו מהחכמים שהיו קודם המצול שע"י שחיו קרוב לאלף שנים ע"כ נודע להם חכמת התכונה

בראיתא זו, היא תוספת לפרקי אבות הועתקה מתנא דבי אליהו זוטא פרק י"ז,
וממסכת כלה רבתי פרק ח, עם פירוש רש"י ז"ל

פרק ו שְׁנֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּף:

סובל בלמוד התורה ועשיית המצוה, יהיה שכרך מרובה: סליק מסכת אבות

משנה כב. הפוך בה והפוך בה דכולה בה. אפשר לומר דכוונתו הוא להזהיר שלא יאמר אדם שילך ללמוד השצע חכמות הנצרכים להתורה, כמו חכמת התכונה לקידוש החדש, וחכמת מוזיקה לידע על ידה לטעמי התורה שעל ידם נודע פשטו של הכתוב, וחכמת הרופאים לענין נגעים ונדה, והחכמה צנטיעות וצזריעה לענין כלאים, וכדומה צכולן, על זה אמר הפוך בה והפוך בה דכולה בה, היינו שע"י שתלמוד התורה צעיון תמצא בה כל השצע חכמות, ועל זה הזהיר לנו השי"ת צהכתוב ולא מעצר לים היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד צפיך וצלצנך לעשותו [דצרים למ"ד י"ג], היינו שלא יאמר אדם שצריך לעצור הים כדי ללמוד השצע חכמות מחכמי עכו"ם, שכל למודם הוא צהשצע חכמות כדי לידע על ידם חכמת התורה, כנ"ל, על זה אמר הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד צפיך וצלצנך וגו' שע"י שמהי מחזיר על למודך צתורה ע"כ תהי' יודע ג"כ כל החכמות, שע"כ הסנהדרין ידעו כל הז' חכמות מהתורה, ואמר וזה תחזי, לומר ההצדל צין הלומד השצע חכמות מחכמי או"ה מהלומד אותם מהתורה, דהלומד מחכמי או"ה לא יהיו מלמדים אותו אלא כפי הקצלה שיש להם מהחכמים הראשונים [היינו מהחכמים שהיו קודם המצול שע"י שחיו קרוב לאלף שנים ע"כ נודע להם חכמת התכונה

שְׁבַחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם:

א רַבִּי מֵאִיר אָמַר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֶה לְדַבְרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כָּלּוּ כְּדַאי הוּא לוֹ. נִקְרָא רַע,

פרק ו א שני חכמים בלשון המשנה. כלומר, ברייתא היא ובלשון המשנה היא שנויה, אבל אינה משנה. ומה שנו, רבי מאיר אומר וכו', ולפי שער עכשיו כל הפרקים משנה, לפיכך הוצרך להודיע שמכאן ואילך ברייתא היא, ומתוך שהללו דברי הגדה הן ומספרות בעסק תלמוד תורה, נהגו לאמרן בבית הכנסת עם שאר פרקים הללו של מסכת אבות: זוכה לדברים הרבה. להיות צדיק וחסיד כדלקמן: כדאי הוא לו. כלומר שנבאר בשבילו, וכן הוא אומר (קהלת י"ב) כי זה כל האדם: נקרא ריע. (תהלים קל"ט) ולי מה יקרו רעך אל:

תפארת ציון

פרק ו משנה א. שני חכמים בלשון המשנה. ההבדל בין לשון המשנה ללשון הברייתא, דרבי שקידר המשנה לא שיה לשון החכמים, שאמר לכל דברי התנאים לכל אחד בהלשון שאמר התנא עצמו, ולא חשש דאפשר שלא יסברו התלמידים כוונת התנא, כדנמנא צממה מקומות צה"ס דקשה רישא לסיפא וכדומה, מפני שהוא ה' ראש הישיבה וה' מסביר להתלמידים כוונת התנאים, אבל החכמים שקדו הברייתות, שלא היו ראשי ישיבות, היו מוכרחים לשנות לשון התנאים בהמקומות שקשה להבין כוונתם מלשונם ואמרו בהלשון שיה' אפשר להתלמידים לסבור, ועל זה הקדימו להברייתות מקנין התורה לא שינו החכמים גם בהמקום שקשה לסבור כוונתם מלשונם, כידוע למבין, ועל זה פתחו שני חכמים בלשון המשנה, להודיע דאלו הברייתות הם מסודרים בלשון התנאים עצמם בלשון המשנה, כנ"ל. ואמר הטעם על זה צריך שצחר בהם וצמשתם, והוא דהקצ"ה צומן שצרח העולם צחר אז בהחכמים, כמ"ס רז"ל דנפפרו של אלה"ר ה' כתוב צו דור דור וחכמיו וכו', וגם צחר צמשתם, היינו בהלשון עצמו של משנתם, כדמצינו בגמרא ששאלו לאליהו מה הקצ"ה עושה עכשיו ואמר להם ששונה יונתן בני כך הוא אומר וכו', ולכן בהברייתות שמדברים על מעלות התורה לא שינו החכמים מסדרי הברייתות לשון התנאים, על דלשונם הוא הוא עצם התורה ומעלתה. בל העוסק בתורה

לשמה. פירש המדרש שמואל דצתיבת כל מרצה גם לאותם שמתחילה ה' עסקם בתורה שלא לשמה, אך כיון דלצסוף עלו להמעלה של לשמה הם זוכים ג"כ לכל אלו המעלות, ומה שאמר כל העוסק, ולא אמר כל הלומד, אפשר לומר דכוונת ר"מ צוה לכלול גם כן להמחזיקים ללומדי תורה כמו זבולון ליששכר, דשכרו כמו הלומד צעצמו, כמו שלמדו מהכתוב צלל החכמה צלל הכסף. זוכה לדברים הרבה. והוא דמי דהללחמו יה' ע"פ המזל שיש לו גבול, ההכרח הוא שיה' גבול להללחמו, שע"כ אי אפשר לו לזכות לדברים הרבה, דאם כח מזלו להשפיע עליו עשירות חסר לו הדברים אחרים כמו צנים או אריכות ימים וכדומה, משא"כ זה שזוכה על ידי שלומד תורה לשמה, דהוא מקבל השפעה מהשי"ת צעצמו צלל שום אמצעי, אפשר לו לזכות לדברים הרבה. וצ"ע עוד וכו'. פירוש שלא די צממה שזוכה לדברים הרבה לעצמו אלא שזוכה ג"כ לכל העולם, דזכותו מקיים השי"ת את העולם, כמ"ס צערכין [י"ז ע"א] ציקש הקצ"ה להחזיר את העולם לתוהו וצוה מפני דורו של צדקיהו כיון שנסתכל בצדקיהו נתיישצה דעתו, ועל זה אמר שכל העולם כדאי הוא לו, כמ"ס צמ"ר דכבודו צ"ה מתואר צסם שמת צחלקו, דכיון שמונא צדיק אחד צדור אומר שכדאי כל קיום העולם בצצילו, ועי"כ שכרו הרבה מאוד בעולם הצא, על שעל ידו קיים הקצ"ה כל העולם. נקרא ריע. היינו שותפו של הקצ"ה, דהקצ"ה

**אָהוּב, אָהוּב אֶת הַמָּקוֹם, אָהוּב אֶת הַבְּרִיּוֹת,
מְשַׁמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת,
וּמַלְבִּישְׁתּוֹ עֲנוּה וִירָאָה, וּמַכְשִׁירְתּוֹ לְהִיּוֹת**

אָהוּב. (שם קכ"ב) ישליו אוהבין, ואומר (שם קי"ט) שלום רב לאוהבי תורתך: אוהב את המקום. שעושה מאהבה: אוהב את הבריות. שמקרבן ומלמדן וגומלן טוב: ומלבישתו. התורה: ומכשירתו

תפארת ציון

יראת ה' על פניו על שמרגיש בעצמו שהוא עומד תמיד לפניו ז"ה. ומכשירתו להיות צדיק וכו'.
כל זמן שלא טיהר את עצמו ממדת הגאווה ולא נטבע בלבו יראת ה' תמיד הוא עלול בכל שעה ליפול ח"ו ברשת היצה"ר, דמדת הגאווה מקורה מס"א שמטמאת את האדם, שע"כ מתוארת בשם עוצד עכו"ם [כמ"ס בסוטה דף ד' ע"ב], שע"כ עלול הוא להכשל בכל העצירות שבעולם, דאין לו קשת וחנית לעמוד נגד היצה"ר, על שיש זמנים שלבו ריק מהיראה, אבל הלומד תורה לשמה שמלבישתו ענוה ויראה עי"כ הוא מוכשר להיות צדיק בכל דרכיו, על שיש לו קשת וחנית לעמוד נגד היצה"ר, וממעלת הצדיק שעושה כל דבריו על פי דין עולה למעלת חסיד לעשות לפניו משורת הדין, ואחר כך עולה למדת הישר, דכל זמן שאין אדם מגיע למדת ישר אזי הגם שהוא פורש את עצמו מכל העצירות ועושה כל המצוות אעפ"כ לבו כל אחת, על שהנפש המתאוה שכלבו מאן ימאן מלעשות המצוות ומתאוה לכל התאוה כפי הטבע של הנפש המתאוה, אבל כשמגיע למדת ישר היינו שיהי' ישר גם כלבו, כמ"ס וישרים בלכותם, אז נזדקק גם הנפש המתאוה שלו שיהי' לה תשוקה להמצוות ואין לה תאוה להעצירות, ואחרי שצא למדת ישר צא אחר כך למדת נאמן, היינו שמתואר להשי"ת בשם נאמן שלא יפול ברשת היצה"ר בכל ימי חייו, דאחרי שהוא ישר גם כלבו אין דבר לגרום לו לנטות ח"ו מדרך החיים, ומפני שאין בכה האדם לשמור את עצמו אלא שלא יהי' הולך בדרך חטאים אבל אין בכה האדם לשמור את עצמו מהעצירות שצא עליו צפתע פחאוס, כמו כל המעשים שמציאה הגמרא בקידושין [דף פ"א ע"א] מהתנאים שהיו עלולים ליפול ברשת היצה"ר

צרא העולם ועל ידו נתקיים העולם, כנ"ל. אָהוּב. פירוש שהוא אוהב להקצ"ה, אם מחמת תורתו, ואם מחמת שעל ידו מקיים העולם, דנחסדו ז"ה רואה בקיום העולם, לכן הצדיק שעל ידו מתקיים רצונו ז"ה הוא אוהב לו, ועי"כ שהוא אוהב להמקום עי"כ יהי' אוהב להמקום, כפי הטבע שיסד מלכו של עולם דכמו מים אל פנים כן לב האדם להאדם, וכ"ש להצורא ז"ה שהוא נשמת כל העולם, ועי"כ שהוא אוהב להמקום עי"כ אוהב את הצריות, שהגם שאין להם שום מעלה בעצמם לאוהבם אך כין שהם מאמינים בה' ובתורתו הוא אוהבם על שהם צרואיו של הקצ"ה ומאמיניו, כדרך האדם דכשהוא אוהב למי הוא אוהב גם לכל הדברים של הנאהב, ועי"כ שהוא אוהב להצרות ומתפלל עליהם ועי"כ תפלתו משפיע השי"ת השפעה הטובה על כל הצריות עי"כ הוא משמח את המקום, דכל שמחתו ז"ה כאשר שאפשר לו להשפיע הטוב על העולם, שעל זה הי' עיקר כוונתו בצריאת העולם. וגם משמח את הצריות, על שעל ידו מקבלים השפעה הטובה, כנ"ל. ומלבישתו ענוה. מפני שגם אדם שהוא מתגאה אעפ"כ יש זמנים שהוא מוכרח להיות עניו, והיינו בזמן עמדו לפני המלך והשרים והגדולים ממנו בעשירות וחכמה, אבל זו הענוה אינה רק לפי שעה, שתיכף משהלך מהם להאנשים הפחותים ממדריגתו אזי מתלבש בגאווה, אבל זה הלומד תורה לשמה מתלבש תמיד צמדת ענוה גם בזמן שעומד בין אנשים הפחותים, והטעם הוא שע"כ שהוא לומד תורה לשמה עי"כ הוא מתקרב לקדושת הקצ"ה, כי אורייתא וקצ"ה חד, ולכן בכל מקום שעומד הוא מרגיש בעצמו שעומד לפני מלך הכבוד, שע"כ אין מקום להגאווה לשלוט עליו. ומזה הטעם מתלבש ג"כ ציראה, שיהי' עליו תמיד

צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן
החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו
עצה ותושיה בינה וגבורה. שנאמר (משלי ח)
לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונותנת
לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו
רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר
שאינו פוסק, והוי צנוע וארך רוח, ומוחל
על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל

להיות צדיק. הולך בתומו ואינו
עושה עולה, אלא מצדיק דרכיו בקו
ובהכרעת משפט: חסיד. עושה
לפנים משורת הדין: ישר. עושה
ישר, ועדיף מצדיק: ונהנין ממנו
עצה ותושיה שנאמר לי עצה
ותושיה. דלעיל מהאי קרא כתיב, ה'
קנני ראשית דרכו, וסמך ליה, לי עצה
ותושיה, כלומר עצה וגבורה ובינה
אני ללומדי, להיות לבני אדם לעזר.
תושיה, לוטי"ר בלע"ז, ענין גאווה
וגדולה: ונותנין לו [מלכות
וממשלה] וחקור דין. שעומק הדין
פתוח לפניו: ומגלין לו רזי תורה.

מן השמים, הכי גרסינן: והוי צנוע וארך רוח. הוי צנוע וארך אפים, מתוך עסק התורה יהא קשה לכעוס, דכל
הכועס אפילו תורתו כמשה רבינו עליו השלום משתכחתי הימנו: מוחל על עלבונו. מעביר על מדותיו מרוב

תפארת ציון

להם. ולהמון שאין להם צינת אדם להתצונן בגודל
מעלתו ניתן לו ממשלה שימשול עליהם בעל כרחם
שיהיו מוכרחים להתנהג בדרך ה' כפי שמורה
להם, וזמן שיושב צדין נותן לו חקור דין שיהי'
יוצא המשפט לאמתו, ובשעה שלומד מגלין לו רזי
תורה, הגם שהם למעלה משכל אנושי, כמו מעשי
צראשית ומעשה מרכבה, על שהם מגיעים בשכלם
למה שנעשה בשמים ממעל [כמ"ש צחגיגה י"ב],
ונעשה כמעין המתגבר בהחדושי תורה וכנהר
שאנו פוסק דחידושי הולכים למרחקים כמו
הנהר שאנו פוסק שהולך למרחקים. והוא צנוע
ובו. פירוש שהגם שכבר נתפרסם בעולם בגודל
חכמתו וחסידותו, שעי"כ לא יהי' נחשב לו לגאות
מה שיעשה מדת חסידות צפני רבים, אעפ"כ יהי'
צנוע צמעשי החסידות שלו, כדזכיר הכתוב והלנע
לכת, ועל האנשים שמצוים את כבודו יהי' ארך רוח
שלא לכעוס עליהם, דהגם דכפי גודל פרסומו
בהעולם בחכמתו וחסידותו כן יגדל הציון צמה
שמצוים אותו אעפ"כ יהי' ארך רוח מלהענישם,
וכאשר יתנו אל לצם לשוץ וצאים לצקש מחילה
ממנו אזי הוא מוחל להם על עלבונם גם כלצו.
ומגדלתו ומרוממתו וכו'. על המעשים שבעולם
הזה אמר ומגדלתו שמגדיל הכלתתו יותר מכל

אם לא שהמקום הי' צעוזרם, על זה אמר
ומרחקתו מן החטא, דמן החטא שאין צכח האדם
לשמור את עצמו תהי' התורה מרחיקו מהחטא,
כמו שהי' בכל המעשים של התנאים שהרחיקם
השי"ת בזכות תורתם מהחטא, ומקרבתו לידי
זכות, היינו שהתורה מקרבו להמקום שיהי' אפשר
לו לזכות שם, כמו צפקות נפשות או צפדין שצויים
וכדומה. ונהנין ממנו עצה ותושיה וכו'. ענה
מונה על קיום המ"ע, מפני שדרכו של היצ"ר
לגדור צפני האדם בדרך שיהי' אפשר לו לקיים
המצוות או ללמוד תורה, כידוע, על זה צריכים
ענה איך לפרוץ הגדר, ועל לא תעשה שהיצ"ר צא
צלב האדם בגודל גבורתו להצטער בקרבו את
התאוה צריכים ענה איך להחיש את כחו, והענה
צא מכח הצינה ולהחיש לכח היצ"ר צא מכח
הגבורה על זה אמר ונהנין ממנו ענה ותושיה,
ומפרש צינה וגבורה, דע"י הצינה יש לו כח ליעץ
איך לפרוץ הגדרים שהיצ"ר עושה צפני האדם
שלא לקיים המ"ע, וע"י הגבורה ציראת ה' נותן
ענה איך להחיש כח היצ"ר ע"י שיתגבר ציראת
ה'. ונותנת לו מלכות וכו'. דלפני האנשים דיס
להם צינת אדם להתצונן צמעלת האדם נותן
השי"ת עליו הוד מלכות שעי"כ דצרו נשמעים

הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִהָר חוֹרֵב וּמִכְרֹזַת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מַעֲלָבוֹנָה שֶׁל תוֹרָה. שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתוֹרָה נִקְרָא נְזוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא) נְזוּם

ענוה: ב מעלבונה של תורה. מעלבון שעולבין את התורה, שהיא עלובה על שאין לה עוסקין: נזוף. מנודה, כמו (בראשית ל"ז) ויגער בו אביו, מתרגמין ונזוף ביה אבוהי: נזם

תפארת ציון

רעות רבות ונרות [דברים ל"א י"ז]. שנאמר נזם זהב וגו' אשה יפה וגו'. אנחנו בני ישראל מתוארים להקצ"ה בשם אשה יפה, שעל זה תיאר אותנו בשם רעייתי תמתי, והוא מפני שבזמן קבלת התורה עמדו אז כל נשמות ישראל, גם אותם שעמידים להולד, וכל נשמה קבלה חלקה בהתורה כפי ערכה, כמ"ש בשמ"ר [פכ"ח ס"ד]. שע"כ אנחנו מתוארים לכבודו ז"ה בשם אשה יפה, על שאנחנו מקושטים מומן קבלת התורה בתכשיט של התורה כל אחד לפי ערכו. והנה בזמן שאנחנו עוסקים בהתורה כפי שקבלנו עלינו נעשה ונשמע אזי אנו מתוארים להקצ"ה בשם אשה יפה ומשכלת שהיא שומרת צרייתה, אבל בזמן שאנו מתעללים בת"ת אזי אנו מתוארים בשם אשה יפה וסרת טעם, דכמו האשה יפה וסרת טעם דלא די שלא יהי' יפיה לתועלת לבעל יהי' עוד לקלוקלה, מפני שעל ידי יפיה היא עלולה להתפתות לאחרים על חסרון דעתה כן ישראל בזמן שהם מתעללים מלמוד התורה אז לא די שלא יהי' לה למעלה צמה שהם מקושטים בתכשיט התורה אלא יהי' עוד לקלוקלה, על שבזמן שהאדם פורק ממנו ח"ו עול התורה אזי הוא עלול להכשל בכל הדברים המגונים והמתועבים יותר מהאנשים שלא הי' עליהם מעולם עול התורה, כמ"ש בפסחים [מ"ט ע"ב] שנה ופירש גרוע מכולם, והוא כמו הצור של מים דכאשר שנתרוקן מהמים אז עלול הוא שיהיו בו נחשים ועקרבים כן בזמן שלבו של אדם ריק מהתורה יהי' לבו מלא בכל התאוות, כמ"ש הקצ"ה בראיתי יתה"ר בראיתי תורה תכלין, וכאשר שהאדם אינו לוקח התכלין לרפאות את שצרו אזי יתגבר יצרו עליו להיות מתגאל בכל התאוות, ועי"כ

המוצלחים בעולם, כמו שהי' ציחק כשצא לגרר לאצימלך שעלה בהלחמתו עד שאמרו הפלשתיים וכל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אצימלך. ועל צא השמים אמר ומרומתו על כל המעשים, כמ"ש צ"ר [פ"י ס"ד] על הפסוק ולמשול ציוס וכלילה אלו הנדיקים שהם שולטין צמה שנצרא להאיר ציוס וצמה שנצרא להאיר כלילה, הדא הוא דכתיב וידם השמש וירח עמד, שע"י הצווי של יהושע עמד השמש והירח.

משנה ב. בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב וכו'. התפארת ישראל מציא מספרי חכמי הטבעים שגם עכשיו סביב להר סיני נשמע צאור שממעל לההר תמיד קול הצרה כעין קול רעש דברים ואין מציין, וריצ"ל שהי' אים חלקים ידע שהוא הצת קול משמים לעורר לב בני ישראל לתלמוד תורה, דהגם שלא נשמע זה הצת קול להאזנים הגשמיים אך ע"י שנשמע זה הצת קול להמול של כל אחד בשמים עי"כ מתעורר האדם בארץ, כמ"ש צמגילה [דף ג'], דאע"ג דלא חזו צעיניהם הגשמיים אעפ"כ נצעתו מפני דאע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו. אזי דהם לבריות וכו'. והוא על שכל אזי שצא לעולם הוא הכל על צטול תורה, כמ"ש בצרכות [ה' ע"א] אם רואה אדם שיקורין צאין עליו יפספס צמעשיו פספס ולא מלא יתלה בצטול תורה, וגם החורבן והגלות לא היו אלא על צטול תורה כמ"ש בפתיחתא צ' דאיכה רצתי, ואמר הטעם על זה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף, היינו שהוא נזוף מהמקום, שע"כ יהי' מתנהג בהסתר פנים, ומי שהוא בהסתר פנים ח"ו הוא עלול לכל הנרות שבעולם כמ"ש והסתרתי פני מהם והי' לאכול ומלאוהו

זהב באף חזיר. שאינו משמרו אלא הולך ונוכר באשפה וממאס, כן תלמיד חכם שחסר מטעמים של תורה הוא מאוס כמנודה הזה: שאין לך בן חורין. לפי שבני אדם מכבדין ומשמשיין לפניו, ומי שאינו עוסק בה מתרחקין ממנו אלמא כמנודה הוא: וממתנה נחליאל. למעלה מן הפסוק הזה כתיב, ומדבר מתנה וממתנה נחליאל, (עירובין נ"ד: נדרים נ"ה), כיון שניתנה להם תורה במתנה, נחלו אל, כלומר הביאם בחלקו, וכיון שחלקו אל, עולים לגדולה, שנאמר ומנחליאל במות: ג או דבר אחד.

זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. ואומר (שמות לב), והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה, שנאמר (שם יא) נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. ואומר (שמות לב), והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ג הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שכן מצינו בדרך מלך ישראל,

תפארת ציון

שמקבל עליו עול התורה מעצירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, ואמר הכתוב הטעם על זה מפני דהלוותם הם מעשה חלקים שהם למעלה מהנהגת הטבע שסיד מלכו של עולם בעולם הזה לכן מי שמתדבק בהם יחי' מתנהג בהנהגה של למעלה מהטבע שיהי' פרנסתו נעשה ע"י אחר, וזה נסתר טענתו צמה שאמר שמוכרח הוא לצטל התורה בשביל פרנסתו, ועל זה מסיק וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה, דלא די צמה שהוא בן חורין מעול הפרנסה ומעול מלכות עוד הוא מתעלה ע"י גודל ההלכה שיהי' לו בהמלכה שנעשה לו ע"י אחרים. שנאמר וממתנה נחליאל וגו'. אפשר לומר דהתנא מפרש למיצת וממתנה נחליאל דכשהתורה ניתנה לו צמתה והיינו אחרי שיגע צה כמ"ס זע"ז [דף י"ט ע"א] בתחילה נקראת התורה על שמו של הקצ"ה ולצסוף נקראת על שמו שנאמר צמורת ה'

מלכלך ג"כ את כתר התורה שניתן עליו צומן קבלת התורה כנ"ל, ואז הוא נמשל לנזם זהב באף חזיר, דכמו הנזם זהב שהוא באף חזיר הוא מתלכלך בטנופת ע"י שהחזיר נוצר בו באשפה, כן נתלכלך כתר התורה שצשכלו ע"י שנוצר צשכלו בכל התאוות, ונמצא דהאדם שפורך ממנו עול התורה הוא נמשל לנזם זהב באף חזיר ולאשה יפה וסרת טעם ולכן צדין הוא שיהי' נזוף מהמקום צ"ה. ומפני דאפשר לאדם לומר דמוכרח הוא לפרוק ממנו עול התורה על שהוא צריך לפרנס את אשתו וצניו על זה אמר ואומר והלוותם מעשה חלקים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות, והוא דאם לא הי' כוונת הכתוב אלא כפשטו הול"ל כתוב על הלוותם או חרות בהלוותם דהחריטה היא בתוך הלוותם לא על הלוותם ומדאמר הכתוב חרות על הלוותם ההכרח לומר דכוונת הכתוב הוא לומר דהאדם נעשה בן חורין בשביל הלוותם דכאשר

שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלוֹפוּ ומידעו, שנאמר (תהלים נה), ואתה אנוש כְּעַרְכִּי אֲלוֹפִי ומידעי. והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלוֹפוּ ומידעו, הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה, שנאמר (משלי ג), כבוד

של טעם, דסמך להאי קרא דואתה אנוש כְּעַרְכִּי, סמך אידך קרא, אשר יחדו נמתיק סוד. לפי שמצאו אחיתופל לדוד שהיה יושב יחידי ועוסק בתורה, אמר לו למה אתה לומד יחידי (ועיין ברכות ס"ג:), והלא כבר נאמר (ירמיה נ) חרב אל הבדים ונואלו, [חרב על תלמידי חכמים שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה וכו'], שוב פעם אחרת מצאו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה, אמר לו, והלא כבר נאמר (ויקרא י"ט) ומקדשי תיראו, שצריך לו לאדם ליכנס שם במזוזה כדי שתהא אימת שמים עליו, וכן הוא אומר (תהלים נ"ה) בבית אלהים נהלך ברגש, לשון אימה ופחד. ויש אומרים [שהיה נכנס לבית מדרש יחידי, ואמר לו, בבית אלהים

נהלך ברגש כתיב, שחייב אדם ליכנס שם בקבוץ עם], לפי שנאמר ברב עם הדרת מלך, [ורגש הוא לשון אסיפה, כמו למה רגשו גויים]: ואתה אנוש כְּעַרְכִּי. חשוב כמותי: מידעי. חכם שלי, כמו אנשים חכמים וידועים: ומה דוד מלך ישראל. עשאו לאחיתופל שהיה רשע ולא היה ראוי לכך, רב ואלוף בשביל שני דברים, אדם הדיוט הלמד מחבירו שאינו רשע, על אחת כמה וכמה: ואין כבוד אלא תורה. כלומר, אלא לתורה, ולא אצריך לנהוג בו קאי, והכי קאמר, אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי תורה: כבוד חכמים ינחלו. ולמה הן נוחלין

תפארת ציון

כמ"ש בסנהדרין [נ"ג ע"ג] על הכתוב וה' עמו דהלכה כמותו בכל מקום, אלו ההלכות שנריכים ללמוד צחצר ושנריכים ליכנס לבית המדרש בשפלות שזה מפורש בהכתוב ומקדשי תיראו, אלא דוד הי' סבור דעל שהוא מלך ומצוה שיהי' אימתו מוטלת על הצבור אינו ראוי להראות שום שפלות לפני העם גם כניסתו לבית המדרש, שגם בעזרה שלא הי' ראוי שום אדם לישיב שם היו מלכי בית דוד מותרים לישיב וזהו מהטעם כדי שיהי' אימתו מוטלת על הצבור, ומה הטעם לא למד גם כן עם הצחצר כי צומן הלמוד לא יהי' אפשר להצחצר להזהר בכבודו כי הדרך הוא דצומן הלמוד הם נראים כמו שהם מריצים זה עם זה כמ"ש רז"ל, ואחיתופל אמר לו דלפי דעתו לא יהי' לו מזה העדר הכבוד, על שהכל יודעים דהשפלות שמראה צומן כניסתו לבית המדרש הוא בשביל מלך הכבוד, וכן השפלות שמראה צומן הלמוד הוא בשביל כבוד התורה, ונמצא דאחיתופל לא למד לדוד ההלכה שלא ידע דוד אותה, רק אמר לו דצריכין צעלמא דלפי דעתו

תפלו וצתורתו יהגה יומם ולילה ואמר הכתוב דכשהתורה מתוארת לו בשם מתנה אז נחליאל שיהי' נחלתו מהשי"ת בלא חמנעי היינו צלמעלה מהטבע וע"כ עולה לצמות גזעות עולם, וכדמסיק הכתוב על מי שהתורה מתוארת לו בשם וצתורתו יהגה יומם ולילה, שיהי' כעץ שתול על פלגי מים וגו'.

משנה ג. שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וכו'. פירש רש"י דסמוך להאי קרא ואתה אנוש כְּעַרְכִּי סמוך אידך קרא אשר יחדיו נמתיק סוד וגו', לפי שמצא אחיתופל לדוד שהי' יושב יחידי ועוסק בתורה אמר לו למה אתה לומד יחידי והלא כבר נאמר חרב אל הבדים ונואלו וגו', שוב פעם אחת מצאו שהי' נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה אמר לו והלא כבר נאמר ומקדשי תיראו שנריך האדם ליכנס בבית המדרש צמורה, שעל זה אמר שם הכתוב צצית אלקים נהלך ברגש, וההכרח לומר שדוד לא עשה זה מחמת שגג בהלכה, וכי לא ידע דוד שהי' מופלא שצננהדרין,

כבוד, בשביל שהן לומדין את התורה
ויורשין אותה כנחלה: ד פת במלח

חכמים ינחלו, (שם כח) ותמימים ינחלו טוב,

ואין טוב אלא תורה שנאמר פי לקח טוב

נתתי לכם תורתי אל תעזבו: ד כך היא דרכה של תורה, פת במלח

תפארת ציון

תמימים בשכלם, דכפי החכמה שיש להם הם
מלמדים לאחרים להם תהי' הטובה מהכבוד
שעי"כ נפתח להם מעיינות החכמה צמה שיהי'
אפשר להם להנחיל את מעין החכמה שיתגבר על
ידי הכבוד לאחרים, ועל זה אמר הכתוב ותמימים
ינחלו טוב, שהם מנחילים הטוב גם לאחרים.
שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. כוונת
הכתוב להזהיר שלא לומר דכל עיקרה של התורה
אינה מחמת עצמותה אלא כדי ללמד להאדם את
המצוות והחוקים והמשפטים, א"כ כאשר שהאדם
כבר למד אותה ויודע כל המצוות והחוקים אינו
צריך ללמוד עוד את התורה, על זה אמר כי לקח
טוב נתתי לכם, דהתורה היא טוב מחמת עצמותה,
שעי"כ גם אם כבר יודע כל התורה ג"כ המצווה
עליו להגות בה יום וליל, ומציא ראי' על זה תורתו,
היינו שהתורה שנתתי לכם היא ג"כ תורתו,
דהקצ"ה בעצמו לומד אותה תמיד, ובהקצ"ה אינו
שייך שלומד אותה כדי לידע איך לקיים המצוות,
אלא מפני שע"י שלומד אותה נתרצה השפע בכל
העולמות, וכן ג"כ צמה שהאדם לומד אותה
מקיים עי"כ לכל העולם, כמ"ש בשבת [דף פ"ח
ע"א] דתנאי התנה הקצ"ה עם מעשי בראשית
דכאשר לא יקצלו ישראל את התורה יחזיר את
העולם לתוהו וזוהו, ועל זה מסיק הכתוב אל
תעזבו, להורות שגם אחרי שכבר למדתם כל דיני
התורה אל תעזבו מללמוד אותה על שהיא טוב
מחמת עצמותה, כנ"ל.

משנה ד. כך היא דרכה של תורה. לכן אמר
התנא צהלשון דרכה של תורה, לומר דמה שמזהיר
על מדת ההסתפקות אינו אלא כשצריך לילך בדרך
להשיג להתורה, אבל אם כבר עלה וזכה בכתר
התורה אז מותר לו לעדן את נפשו כפי הצריך
לבריאותו, כמ"ש צויק"ר [פ' ל"ד ס"ג] על הלל

לא יהי' לו מזה העדר הכבוד, ולכן יפה אמר התנא
הק"ו מדוד שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים
בלבד, היינו שאינם מתוארים בשם הלכה אלא בשם
דברים בלבד, אעפ"כ קראו רצו אלופו ומיודעו,
א"כ ק"ו להלומד מחזירו אפילו אות אחת, היינו
שמלמדו הדרש שגדרש מהאות המיותר, דצוה
מלמדו עיקר התורה כי אם הי' חסר זה האות יהי'
הס"ת פסול, וכמו כן כשחסר להאדם הדרש
מהאות יהי' מתואר בשם חסר בהתורה, א"כ
בהלמוד של זה האות עושה אותו שלם בכל התורה,
על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ואין
בכבוד אלא תורה וכו'. נראה דכוונת התנא צמה
שאמר ואין כבוד אלא תורה, להורות להנכבד שלא
יקבל הכבוד בשביל הנאת עצמו דאז יהי' נחשב לו
הצרכה לקללה, על שע"י הכבוד יהי' עלול ליפול
צרעת הגאווה, אלא יהי' תכלית כוונתו בהכבוד
שמקבל בשביל שע"י יהי' נפתחים לו המעיינות
החכמה בהתורה, שכן הוא טבע האדם דבזמן
השפלות יהי' נסתמים צו מעיינות החכמה ובזמן
שהוא נכבד נפתחים צו מעיינות החכמה, ועל זה
אמר התנא ואין כבוד אלא תורה, היינו שיהי'
כוונתו בהכבוד שמקבל בשביל שעל זה יהי' נפתח צו
המעייין להתורה, ומציא התנא ראי' על זה ממה
שנאמר כבוד חכמים ינחלו, והוא דתואר חכם מונח
על מי שחזריו אינם יכולים לעמוד על סוף דעתו,
כמ"ש על ר"מ שהי' מתואר בשם חכם כמ"ש
בסוף הוריות שלא הי' אפשר לחזריו לעמוד על
סוף דעתו שע"כ לא נפקה ההלכה כמותו, ולכן
התועלת מהכבוד שיהי' להחכם, שע"י יתגברו צו
המעיינות של החכמה, לא תהי' התועלת רק לו
לבדו לנחול על ידי כן את חלק התורה ביתר שאת,
ועל זה אמר הכתוב כבוד חכמים ינחלו שהם
נוחלים בעצמם, אבל בתמימים, היינו אותם שהם

תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן ויחי צער תחיה ובתורה אתה עמל, אם אתה עשה פן, (תהלים קכח) אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא: אל תבקש גדלה לעצמך, ואל תחמוד כבוד, יותר מלמודך עשה, ואל תתאנה לשלחנם של שרים, ששלחנך גדול משלחנם וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך: ה גדולה תורה יותר מן הפהונה ומן

תאכל. לא על העשיר הוא אומר שיעמוד בחיי צער כדי ללמוד תורה, אלא ה"ק אפילו אין לאדם אלא פת במלח וכו' ואין לו כר וכסת לישן. אלא על הארץ, אל ימנע מלעסוק בה, דסופו ללמוד אותה מעושר: במשורה. מדה קטנה: אל תבקש גדולה. לרדוף אחר השררה: ואל תחמוד כבוד. להתכבד בתורתך, שמתוך כך אתה נראה כמי שעושה שלא לשמה: ששלחנך גדול משלחנם. הוא שכר שתקבל על

תפארת ציון

הזקן דלוקנותו קיים בנפשו גומל נפשו איש חסד שגמל חסד לנפשו צאכילה ושחיה כפי שהורך להצרות את גופו. ועל הארץ תישן. פירוש בלא מטה, שעי"כ לא יהי משועבד לשכור דירה מרווחת. ויחי צער תחיה. פירוש שהגם שעי"כ תהי' אשמו מקנטרת אותו ויחיה חיי צער על ידה, דעיקר החיים של האדם הוא עם האשה, כמ"ס וראה חיים עם האשה וגו', והזהיר לו התנא שהגם שיהי' לו חיי צער מהאשה אעפ"כ תחי', היינו שיחיה בשמחה מחמת שמירת התורה שלומד. ובתורה אתה עמל. היינו שיהי' למודך ציגיעה לידע עיקר חכמת התורה. ואם אתה עושה בן אשריך בעולם הזה וכו'. והוא שאין בן חורין בעולם יותר ממי שיש לו מדת ההסתפקות, דאז לא יחסר לו דבר, על שהכרחיות מומין הקצ"ה לכל ברי', משא"כ מי שאין לו מדת ההסתפקות לא יסורו ממנו יגון ואנחה לעולם, כי לעולם לא יתמלא רצונו, כמ"ס רז"ל מי שיש לו מנה רוצה מאתים ומי שיש לו מאתים רוצה ד' מאות עד אין סוף, לכן אין אשרי בעולם הזה אלא למי שיש לו מדת ההסתפקות, וכל שכן שטוב לו בעולם הבא על שע"י מדת ההסתפקות אפשר לו להגות בתורת ה' יום וליל, וגם אפשר לו להיות נזהר מגזל ואונאה שרצון נכשלים בזה, וגם אינו עלול להכשל בשום

תאוה דהיכ"ר אינו שולט בלשם אלא כשממלא כריסו בעדונים, כמ"ס רז"ל מלא כריסא מלא זייני, ולכן טוב לו בעולם הבא, על שהוא מנוקה מכל עון, וגם חלקו שלם בגן עדן על שלא נהנה מהעולם הזה. משנה ה. אל תבקש גדולה לעצמך. פירש המדרש שמואל דכוונת התנא בחיצת לענמך מפני דלפעמים מזה הוא לבקש גדולה על שהוא יודע שע"י שיהי' עולה לגדולה יהי' עלול להתייצב לפני מלכים ושרים להיות למגן ולמחסה לישראל מהגזירות רעות, כמו שהי' מרדכי מגן ומחסה לישראל ע"י שעלה לגדולה, לכן לא הזהיר התנא אלא על הגדולה שיהי' לעצמו, אבל על הגדולה שיהי' לטובת הכלל המזה היא לבקש אותה כי אין מזה יותר גדולה מהלל נפשות. ואל תחמוד כבוד, יותר מלמודך עשה. זה מזהיר למי שעלה לגדולה לצורך טובת הכלל, כנ"ל, דלפי שכל אנושי צריך הוא לחמוד להכבוד כדי שע"י יהי' מכובד צעני המלך והשרים שעמד לפנייהם להיות למגן ולמחסה להכלל, אעפ"כ הזהיר התנא שלא לחמוד להכבוד יותר ממה שהי' מורגל בו בתחילה, על שיקוד האמונה הוא דכבודו צ"ה הוא המסבב להסבות הנצרכים לתכלית הדבר ולכן יש לו לצטות בזה דזה הכבוד יהי' מספיק לו בדבר גדלותו להיות

הַמִּלְכוּת, שְׁהַמִּלְכוּת נִקְנִית בְּשָׁלֹשׁ
מַעֲלוֹת, וְהַפְּהֶנְה בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע, וְהַתּוֹרָה
נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה דְּבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן,
בְּתִלְמוּד, בְּשִׁמְיַעַת הָאֶזְנִי, בְּעִרְכַּת שְׁפָתַיִם,
בְּבִינַת הַלֵּב, בְּאִימָה, בִּירְאָה, בְּעֲנוּה,

למודה של תורה: ה שהמלכות
נקנית בשלש מעלות. אותן
שכתובים בפרשת שמואל כשבקשו
ישראל מלך, ואמר להם דעו כי כך
וכך משפט המלך, וכשתחקור הם
שלשים דברים עם אותן ששנויות
בסנהדרין, מלך לא דן ולא דנין אותו
וכו', ועשרים וארבע מתנות כהונה
הן, עשר במקדש וארבע בירושלים
ועשר בגבולין: באימה ביראה. שאין לבו גבוה עליו, שנאמר יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, ולכן בעלי

תפארת ציון

משפטי המלך וחשבונו הם שלשים עם אותן ששנו
בסנהדרין מלך לא דן ולא דנין אותו וכו', וכ"ד
מתנות כהונה הן עשרה במקדש וד' בירושלים
ועשרה בגבולין. בארבעים ושמנה דברים.
בהמלכות יהי' לו השלשים דברים אחרי שכבר עלה
לכסא המלוכה, וכן בהנהיגים יהי' להם הכ"ד
דברים אחרי שנתכוננו, לכן הם מחוברים בשם
מעלות, על שהם לכבודם כפי הראוי להמלך
והכהן, משא"כ המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם
הם מקודם שזכה לכתר התורה ורק על ידם זוכה
לכתר התורה, לכן אינם נקראים אלא בשם דברים.
בלימוד בשמייעת האוזן וכו'. הסדר הוא
שמקודם הליכתו לבית רבו לשמוע ממנו החידושים
של התורה צריך מתחילה ללמוד בעצמו כפי פשוטו,
דאז יהי' אפשר לו להצין החידושים, ועל זה אמר
בלימוד, ואחר כך כשבא לרבו צריך לשמיעת האוזן,
היינו שיצטל אז ממנו כל החושים ולהגביר חוש
השמיעה כדי לשמוע היטב החידושים, ואחר כך
צריך לחזור החידושים בעריכת שפתיים, היינו
להוציאם מפיו בזה היטב, כדדרשו בעירובין [נ"ד
ע"א] על הפסוק כי חיים הם למוצאיהם למוציאם
בפה, וגם צריך לשום את לבו להתבונן בהם היטב
בשני דברים, א' להצין שכלו החידושים עצמן, ב'
לראות שכלו של יהי' קשה לו על החידושים
ממקומות אחרים, ועל זה אמר בשכלות הלב, ועד
כאן דיבר התנא בפרטי הלימוד בזמנים מחולקים
כנ"ל, ועכשיו מדבר על כלל הלמוד שצריך ללמוד
באימה וכו', על שצריך ליתן אל לבו דהשכינה כנגדו
בזמן שהוא לומד, כמ"ש לעיל בפרק ג' מ"ו ומנין

עומד לפני המלך והשרים, כי אם לא הי' מספיק
לו הי' מסבב שיהי' לו כבוד יותר, ומפני שע"י
שהוא רגיל לעמוד לפני המלך והשרים ורואה גדול
מעלת שולחנם ע"כ הוא עלול להתאוות לשלחנם,
כטבע הנפש המתאוה שמתאוה להדברים שעיניו
רואות, על זה הזהיר לו התנא עשה ואל תתאוה
לשלחנם וכו', היינו שזמן שיהי' עומד לפני המלך
והשרים יהי' רעיונו מקושר לעשות מלאכתו להיות
למגן ולמחסה לישראל, שע"י שיהי' טרוד בעשיית
מלאכתו ע"כ לא יהי' כח להנפש המתאוה
להתאוות לשלחנם, ומפני שהטבע של נפש
המתאוה שלא נתקרה דעתו שלא להתאוות למה
שעיניו רואות אלא בהדבר שיהי' לו פת בסלו, לכן
אמר התנא ושולחנך גדול משולחנם וכו', היינו
בעולם הבא, והגם שאיהו לא חזי מזלו חזי, לכן
אפשר בזה האדם להשקיט להנפש המתאוה שלא
להתאוות גם למה שעיניו רואות, ומפני שלא יאמר
האדם מה לי לזרה הזאת להביא את עצמי בסכנת
התאוה בשביל טובת הכלל, יותר טוב לי להיות
כאחד מבני ישראל להיות חבוס בבית המדרש שלא
לראות גדול שולחנם של המלכים והשרים ולגרות
הינה"ר על נפשי, על זה אמר התנא ונאמן הוא
בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, היינו שכפי
גודל צורך בכפיית היצר שלא להתאוות כן יגדל
שכר מלצד השכר שיהי' לך על דבר שניצל על ידך
כלל ישראל.

משנה ה. שהמלכות נקנית בשלש מעלות.
פירש רש"י אותן שכתבים בפרשת שמואל
כשבקשו ישראל מלך ואמר להם דעו כי כך וכך

בְּשִׁמְחָה, בְּטְהָרָה, בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים, בְּדִקְדּוּק
חֲבָרִים, בְּפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים, בְּיִשׁוּב,
בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמַעוֹט סְחוּרָה, בְּמַעוֹט
דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג, בְּמַעוֹט שְׁנָה,
בְּמַעוֹט שִׁיחָה, בְּמַעוֹט שְׁחוּק, בְּאֶרֶץ אֲפִים,
בְּלֵב טוֹב, בְּאַמוּנַת חֲכָמִים, בְּקַבְּלַת הַיְסוּרִין,

קריין היו אסורין, שמתוך קלות ראשו של אדם והרהור לבו הוא בא לידי קרי: בשמחה. לפי שאין השכינה שורה מתוך צער, אלא מתוך שמחה: בישוב. גרסינן. פירוש, בישוב הדעת: במיעוט סחורה. דאמר מר (עירובין נ"ה, ושם איתא ר' יוחנן) לא תמצא תורה לא בסחרנים ולא בתגרנים: במיעוט דרך ארץ. שלא יהא מצוי עם בני אדם בשוק: בקבלת היסורין. מקבל היסורין

תפארת ציון

הדברים שצריך להתנהג בהם כל הימים צמיעוט שינה רק לפי ההכרח, וכן צמיחה לא ירצה צדדים עם האנשים הצאים לשאל ממנו ענה וכדומה רק כפי ההכרח. במיעוט תענוג. דהגם דכאשר שכבר זכה לכתר התורה תהי' המנוה אז עליו לגמול חסד עם נפשו, כמו שעשה הלל שהצאנו לעיל על כך דרכה של תורה, אך צריך למעט רק כפי ההכרח להשיג נפשו. במיעוט שחוק. היינו גם בזמן שיהי' מוכרח להשחוק, כמו לרצות את אשתו וכדומה, יהי' צמיעוט כפי ההכרח. וצמיעוט דרך ארץ, היינו צמיעוט רק כפי מלות עונה שע"כ תקנו החכמים טבילה לצעל קרי. בארץ אפים. שגם צמיעוט יהי' צריך להראות כעסו על האנשים שאינם מתנהגים כשורה צריך להיות בארץ אפים שלא לכעוס עליהם עד שיחקור על הדבר היטב, וגם אחר כך יתחיל לדבר אתם צדדים רכים אולי יסוצו מדרכם ע"י הדברים הרכים שלו. בלב טוב. להטיב לכולם בכל מה דאפשר לו. באמונת חכמים. דגם אם אחרי שכבר זכה לכתר התורה לא זכה עדיין להדברים הרבה שמה ר"מ צמיעוט הפרק, אעפ"כ לא יסתפק ח"ו באמונת החכמים אלא יתלה החסרון בעצמו, שע"י שהורע מעשיו קפח את פרנסתו, ולא די צמיעוט שלא ירהר על מה שלא הגיע לו הדברים הטובים, אלא גם היסורים צריך לקבלם באהבה, דגם אם יודע בעצמו שאין צו שום חטא יקבלם מאהבה על שהם צאים לכפר על הדור, כמו היסורים שהי' לרבינו הקדוש ולרבי אליעזר צ"ר

אפילו אחד שנאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וצרכתיך, ולכן צריך להיות צמיחה, צדדים החינוכים שלא יהי' נראה אז עליו קלות ראש, וציראה בלבו, וצמיעוט, כיוצא לפני המלך וגם התורה נמשלה למים שאינה הולכת אלא למקום נמוך, צמיעוט על שצריך לשמוע על מה שזכה ללמוד לפני מלך מלכי המלכים וגם צמיעוט התורה עצמה כמ"ש שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. בשמוש חכמים. עד כאן דיבר התנא מהדברים שהתלמיד צריך להתנהג בהם צמיעוט שלא זכה עדיין לכתר התורה, ומכאן מתחיל לדבר צדדים שצריך להתנהג בהם אחרי שכבר זכה לכתר התורה שהגיע להוראה דאז צריך לשמש להחכמים, דיהי' לו מזה תועלת הן צמיעוט עצמו, על שע"י שישמש יראה מהם גם הדברים שדרכם של החכמים להיות צמיעוט בהם כמ"ש והצנע לכת, וגם ילמוד מהם ההוראה דלענין הוראה גדול שמושה יותר מלמודה כידוע, וכאשר יצא לפניו שאלה להורות יהי' צדקדוק חזרים, כדי שלא יטעה, והלמוד יהי' צפולפול התלמידים, וצמיעוט שיהי' צריך להשיג להתלמידים על הקושיות שיקשו לו יהי' צמיעוט הדעת, כדי להציג יפה, ואמר צמיעוט צמיעוט, דהגם דהתחלת למודו הי' צמיעוט וצמיעוט אך אז לא למד רק כפי שכלו שהי' לו אז אצל כאשר שכבר זכה לכתר התורה בכל הש"ס אז צריך ללמוד המקרא לפי דרשות רז"ל על כל אות צמיעוט כפי קבלתם מסיני והמשנה כפי מסקנת הגמרא. במיעוט שינה וכו'. עכשיו מונה

ו הַמְפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשְׁמִיחַ בְּחִלְקוֹ, וְהַעֲוֶשֶׁה סִיג לְדַבָּרָיו, וְאֵינוֹ

תפארת ציון

מיירי צהאצצה שהיתה לו כפי הראוי לו צהחחלת למודון ואהוב להצרות שע"י שאינו מתגאה צחכמתו עי"כ יהי' אהוב לכל, וע"י שיהי' אהוב להמקום ולהצרות עי"כ יהי' אהוב את המקום והצרות כמים פנים אל פנים וגו', וע"י שאהוב להצרות עי"כ אהוב את הצדקות, היינו להצדיק את הצרות לפני השי"ת ללמד עליהם סגוריא לומר דמעשיהם הרעים אינו משכלם אלא הם אנוסים מילרם כמ"ש בצרכות [י"ז ע"א] רבון העולמים גלוי וידוע לפניך דרנונו לעשות רנוך ומי מעכצ שאור שצעיסה ושעצוד גליות וכדומה מאלו הטענות, ועל זו המדה אמר הקצ"ה לאברהם אבינו אהבת נדק ותשנא רשע אהבת נדק את צריותי וכו' [כמ"ש בצ"ר פ' מ"ט ס"כ] וע"י שהוא אהוב להמקום ולהצרות עי"כ הוא אהוב התוכחות הן למי שאומר לו תוכחה צראותם צו דצר מגונה והן להוכיח לאחרים צראותם צהם דצר מגונה דצוה מקיים מצות עשה שצחורה ומושיצ להמוכח לדרך החיים שאין מצוה גדולה מזו, וע"י שלצו מזוכך צאהבת המקום עי"כ אהוב את המישרים היינו שאהוב שיהי' לצו ישר צאהבת ה' [כמ"ש ולישרים צלצותם] כפי ערך המעשה שעושה צהמצוה צהאצרים החיצונים, דאז מתואר צשם ישר, על שמהי' צו האצצה לה' צלצו כפי ערך האצצה הנראה ממעשי החיצוני, וע"י שנתן העטרה מחכמתו לצעליה, היינו להשי"ת, צידעו שחכמתו לא צאה לו אלא מה', עי"כ הוא מתרחק מן הכבוד, היינו שמתרחק מהמקום שיהיו חולקין לו שם כבוד צידעו שהכבוד אינו מגיע לו אלא לכבודו צ"ה שנתן לו החכמה, וגם ע"י הכבוד עלול האדם להלכד ח"ו צרשת הגאווה, ומזה הטעם אינו מגיס לצו צחלמודו, והוא דהתורה מקודם שאדם לומדה נקראת צשם תורת ה' וכאשר שכצר למד אותה נקראת על שמו [כמ"ש צע"ז י"ט ע"א על הפסוק צחורת ה' חפלו וצחורתו יהגה יומם ולילה] ואם הי' תולה שמה שזכה צלמודו הוא

שמעון, ועי"כ יתרצה שכרו צעולם הצא דשם יהי' עיקר תכלית האדם.

משנה ו. המכיר את מקומו. כוונת התנא הוא כמ"ש צסנהדרין פ"ד מ"ד ושלשה שורות של תלמידי חכמים יושצין לפניהם כל אחד ואחד מכיר את מקומו, דהכוונה היא שהי' מכיר את עצמו שאינו ראוי ליסצ צהמקום של למעלה ממקומו, ועי"כ לא הי' מתקנא צחצירו היוסצ למעלה ממנו צידעו שאין זה מקומו, ועל זה אומר התנא כאן המכיר את מקומו והשמיח צחלקו, פירוש שהגם שמכיר שפלות ערכו שאינו ראוי להמקום של למעלה ממנו אעפ"כ הוא שמה צחלקו שנתן לו השי"ת, והוא מפני דצריך האדם להאמין דצודאי לטובה יחסצ לו מה שלא נתן לו השי"ת חכמה יותר מכפי מה שיש לו, והוא כמו שאנו רואים שיש כמה אנשים שע"י שיש להם חכמה יותר מכפי שראוי להם הם נלכדים ע"י חכמתם צרשת הינה"ר אם צגאווה ואם צדעות הכוזבות, כידוע, וע"י שישמיח צחלקו צחכמתו על שיודע דלטובה יחסצ לו מה שלא עלה צחכמתו כחצירו הנ"ל עי"כ יהי' עושה סייג לדבריו, היינו שיהי' עושה לו סייג שלא יהי' נופה צחכמתו צהדצר שהוא למעלה מכפי ערך חכמתו, כמו שהזהירו רז"ל צמופלל ממך אל חדרוש, וכמו שהי' צהד' שנכנסו צהפרדס שלא ילא צשלוס אלא רצי עקיבא ז"ל וע"י שמאמין שחלק החכמה שנתן לו השי"ת נתן לו צהשגחה כפי הראוי לו, כנ"ל, עי"כ אינו מחזיק טובה לעצמו לומר שיגיעתי וחכמתי גרם לי לעלות צהמעלה שעלה, על שמאמין דחכמתו צא לו ע"י השי"ת שנתן לו חכמה וטיהר לצו להיות מיגע צהתורה וצהזמן שלמד ציגיעה הי' השי"ת מסציר לו אמיית הדצר, שעל זה אנחנו מצרכים על התורה המלמד תורה לעמו ישראל, וע"י שנותן העטרה מתורתו להשי"ת שהוא נתן לו החכמה, כנ"ל, עי"כ יהי' אהוב להמקום [היינו האצצה הראויה לו כפי מדריגתו שעלה, משא"כ צהחחלת הפרק

מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, אוהב את הצדקות, אוהב את המישרים, אוהב את התוכחות, ומתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שומע בהוראה, נושא בעל עם חברו, ומכריעו לכף זכות, ומעמידו על האמת, ומעמידו על השלום, ומתישב לבו בתלמודו, שואל ומשיב שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד והלומד על מנת

באהבה: ו מכריעו לכף זכות. שדן את חברו לזכות: ומעמידו על האמת. רודף אמת ושלום על הכל: שומע. כל מה שרבו אומר לו: ומוסיף. אבל לא לסתור את דברי

תפארת ציון

מחמת חכמתו ויגיעתו עזמו אזי לא הי' נריך להיות באימה וצירא כשחוזר על תלמודו כמו שהי' באימה וצירא בזמן שלמדה כשהיתה נקראת בשם תורת ה', כמו שחשב התנא שהמנה הקודמת, באימה וצירא אלא הי' לבו גם זה בלא אימה ויראה אחרי שמתוארת שהיא שלו, אבל ע"י שידע בעצמו שגם חלק התורה שיש בידו לא בא לו מחמתו ויגיעתו עזמו אלא מהקצ"ה שנתן לו צמחנה, לכן גם כשלומד בחלק התורה שמתוארת לו בשם תלמודו על שכר היא שלו, ג"כ אין לבו גם זה אלא לומד באימה וצירא כמו בהזמן שהיתה נקראת על שמו של הקצ"ה. ואינו שומע בהוראה. פירוש שאינו שמח בהוראה לומר שהשי"ת צרכו בהצרכה שצריך לשבט לוי בחיר ה' כמ"ש יורו משפטין ליעקב וגו', והוא מפני שע"י שנעשה ראש להצבור דבר ההוראה והמשפטים ע"כ חל עליו להשגיח על הצבור שלא יהיו נלכדים ח"ו דבר חטא ועון, ואם נלכדו ח"ו יהי' החיוז עליו להיות נושא בעול אדם בהעונש המגיע עליהם, כמו שאמר משה להשי"ת אחרי חטא העגל ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, כדי שיהי' מיתתו כפרה עליהם, והי' מתענה ארבעים יום וארבעים לילה והתנפל לפני ה' לבקש עליהם רחמים למחול על חטאם, ועל זה אמר התנא ואינו שמח בהוראה נושא בעול עם חברו וכו', פירוש שלכן אינו שמח בהוראה מפני שע"י שנתמנה לראש בהוראה

והמשפטים ע"כ יהי' החיוז עליו להיות נושא בעול עם חברו, היינו בהעונש המגיע לחברו על חטאו, כנ"ל, וגם נריך להתפלל עליו וללמד סגוריא עליו כדי להכריע משפטו לכף זכות כמו שעשה משה, כנ"ל. והוא דברים שצין אדם למקום. ועל הדברים שצין אדם לחברו אמר מעמידו על האמת וכו', דכשצאים לפניו שני בעלי דינים ומתבונן על אחד שהוא טועה בטעותו וצדקו שכל ידו יזכה צדיק, נריך להעמידו על האמת לצדק דאין כח בטענתו לזכות על ידו, וע"כ יהי' מעמידו על השלום עם חברו צידעו שהדין עם חברו, וכל זה אמרו בשמ"ר [פ' כ"ז ס"ח] על הפסוק בני אדם ערצת לרעך וגו' נתמנה אדם לראש לא יאמר לטובתי אני נזקק לא אכפת לי בצבור, אלא כל טורח הצבור עליו, אם רואה אדם מעצר צי"א על חברו וכו', והיינו כנ"ל. מתיישב לבו בתלמודו. היינו שמקודם שהולך לומר השיעור לפני התלמידים הוא מיישב לבו בתלמודו איך להסביר להתלמידים כלשון קצרה וצפופה ברורה, ולהכין את עצמו להשיב לכל שואל כשאלתו, שע"כ בזמן שהוא מיישב לבו בתלמודו הוא שואל בעצמו כל הדברים שאפשר להתלמיד לשאול ומשיב לעצמו, שע"כ יהי' אפשר לו להשיב לכל שואל תשובה אמתית על שכר הכין את עצמו על זה. שומע ומוסיף. פירוש דכאשר שומע דבר חדש מפי חכם נריך לו לשמוע בכל שכלו, דאז יהי' בודאי כחו להוסיף על דבריו, דאין סוף לחכמת התורה,

רבו: והמכין את שמועתו. כשהוא מורה הוראה, מכין באותו ענין שאמר לו רבו, אבל אינו מוסיף דבר לומר שכך אמר לו רבו, אלא אם כן אמר לו רבו: ז' שהיא נותנת חיים לעושה. אוכל פירותיה בעוה"ז והקין קיימת לו לעוה"ב: כי חיים הם למוצאיהם. אל תקרי למוצאיהם, אלא למוציאיהם בפה,

לעשות, המחפים את רבו, והמכין את שמועתו, והאומר דבר בשם אומרו, הא למדת כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם, שנאמר (אסתר ב), ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: ז' גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר (משלי ד), כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו

תפארת ציון

המחדש בטובו בכל יום למעשי צראשית ומוריק השפע על האו"ה ע"י המזלות, וזה מודיע השי"ת להם צמה שמספיע ע"י המזלות דבר שהוא למעלה מהטבע, דמזה נודע לכולם דהשפע מהמזלות לא יהי' מכח עצמם, דאין להם כח מלד עצמם גם לדעת האו"ה אלא הנהגת הטבע שסד זהם מלכו של עולם צומן הצריחה, אלא מכחו השי"ת המשפיע עליהם, ועי"כ יתצטל כל עצמם שרצו להרע לישראל צראותם שגם ההנהגה שיהי' ע"י המזלות השי"ת יהי' המנהיגה כרצונו צ"ה, שעי"כ אפשר לו להרים קרן ישראל ולהשפיל כל צוריהם גם ע"י המזלות, ועי"כ נופל עליהם אימה ופחד להרע לישראל, וזה עשה השי"ת צהנם שהציל את ישראל מגזירת המן כמ"ש צאס"ר על הפסוק ויהי צלילה ההוא נדדה שנת המלך וגו'. משנה ז' שנאמר כי חיים הם למוצאיהם וגו'. הנה האדם עלול לשני דברים מחמת החטאים, כי אין נדיק צארץ וגו', והוא א' ח"ו לקיטור הימים, צ' צהיסורין שצגוף צמחלות הציצונות או פנימיות, על זה הצטיח הכחוצ למי שמיגע את עצמו צהחורה שעל ידה נחפר כל חטא ועון כמ"ש רז"ל, שני דברים, א' דהשי"ת יתן לו חיים כפי מספר השנים שנקצ לו צומן שגולד, כמ"ש ציצמות [נו"ן ע"א] זכה משלימין לו מספר הימים שקצ לו לא זכה פוחתין לו, ועל זה אמר הכחוצ כי חיים הם למוצאיהם היינו למי שייגע צחורה עד שמצא חלקו שקצל צהר סיני נכמ"ש צשמ"ר פ'

ולכן כאשר שמתצונן היטב צדצר החידוש שאמר החכם יהי' צכחו להוסיף עוד חידוש על חידוש, כידוע. הצומד על מנת לצמד. פירוש צצומן שהוא לומד צריך אז ליתן אל לבו איך להסביר זה הדבר לאחרים, שעי"כ יהי' נודע לו הדבר לצמיתתה, וכן צריך ליתן אל לבו צשעת הלמוד איך לעשות הדבר כאשר יצא הדבר לידו ולקיימו, שעי"כ יהי' נודע לו מלמודו ההלכה צרורה איך לעשותה. המחכים את רבו. פירוש כאשר יהי' לו דבר חיימה על דברי רבו לא יתלה הצסרון צרצו אלא יתלה הצסרון צעצמו על שאינו מתצונן היטב צדברי רבו, ולכן צריך ליגע את עצמו עד שידע לו כוונתו של רבו, וכן אם ימצא סתירה צהשמועות ששמע מרבו צריך ליגע את עצמו עד שיעשה חילוק ציניהם ושניהם אמת, ועל זה אמר והמכין את שמועתו, היינו שמכוונם לצמתתם לידע שניהם אמת. והאומר דבר בשם אומרו וכו' מביא גאולה לעולם. אפשר לומר דהטעם צזה הוא מפני דכל הגזירות דהאו"ה גוזרים על ישראל הוא מפני שאומרים דרס ה' על השמים כצודו ואינו משגיח על העולם השפל, שע"כ מלאו את לבם להרע לישראל צאמרם שלא יהי' להם עונש על זה אחרי שאין ה' משגיח על העולם, וכל הצלחתם יהי' ע"י השפע שהמזל משפיע עליהם, וצזה הזכות שהחכם אומר החידוש צשם החכם המחדשו פותח פתח להקצ"ה להודיע לאו"ה דהשפע שמקבלים ע"י המזלות אין המזל מחדשם אלא הוא

**מַרְפָּא, וְאוֹמֵר (שם ג'), רַפְּאוֹת תְּהִי לְשַׁרְךָ
וְשִׁקּוּי לְעִצְמוֹתֶיךָ. וְאוֹמֵר (שם), עֵץ חַיִּים**

בעולם הזה: ואומר ושקוי לעצמותיך. שיהא משקה עצמותיך בקבר: ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה. בעולם הבא, ושמא

תאמר לחיים הוא זוכה, אבל מי יאמר שיהיה זוכה לעושר, שהרי יש לך בני אדם הנידונין בעניות שהמות חביב

תפארת ציון

ימים כל כך עד שלא יהיו מתוארים בשם רצוי על הראשונים, על שיהיו טפילים להראשונים, אלא יהי' לו אריכות חיים כל כך עד שיהיו מתוארים מחמת עצמם בשם אריכות ימים, שעל זה אמר הכתוב אורך ימים צמינה, וכל שכן עושר וכבוד, כדפרשו חז"ל כמו שהי' צרבי פרידא שעל דבר שלמד עם תלמידו ד' מאות פעמים זכה עי"כ לחיות לד' מאות שנה, ומפני דטבע האדם הוא שאי אפשר לו לקבל תענוגי עולם הזה בעולמו, כי כאשר יהי' לו תענוגי עולם הזה אזי יתגאה עליו יצרו לכל התאות, כמ"ש רז"ל מלא כריסו מלא זיוני, שע"כ אי אפשר לו לאדם לחיות חיי שלום הנפשי שהוא עיקר שלימות האדם אלא בחיי זעיר, על זה הצטיח בהכתוב כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך, דכאשר שהאדם זוכה לאריכות ימים בלמעלה מהטבע כר' פרידה, כנ"ל, דאלו השנים הם שנים של נסי מעין עולם הבא, אפשר לו לחיות בהם בכל תענוגי עולם הזה ואעפ"כ יהי' אפשר לו לעשות מעשיו בשלימות בתורה ועבודה, ועל זה אמר הכתוב כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך, פירוש דאלו הימים שיוסיפו לו למעלה מהטבע יהיו מתוארים לו בשם שנות חיים מחמת תענוגי עולם הזה, וגם שלום, מחמת שלימות הנפש שזהו מעין ימות המשיח שאמר הכתוב עליהם ויאלתם ופשתם כעגלי מרצק כמ"ש בנדרים [ח' ע"ב]. ובהכתוב דרכיה דרכי נועם וגו', חידש דמלכד דשכרו גדול על למוד התורה ומעשה המצוות שהם עיקר דרך החיים לזכות על ידם לנועם ה' אלא גם כל הדרכים שהולך בהם, שהם ההכנה להתורה והמצוה כמו כל דרכי הגוף ההכרחיים, הם ג"כ שלום שיקבל שכרו בשלימות עליהם כמו על זמן הלמוד על שכל כוונתו היתה בהם בשביל למוד התורה.

כ"ח ס"ח], ועל מי שנגזר עליו יסורי הגוף מחמת עונותיו אמר ולכל בשרו מרפא, היינו כשהיה מחלתו בשרו ע"י זכות התורה יהי' לכל בשרו מרפא. ואם החטא גרם לו ח"ו לחולאת הפנימית אמר הכתוב רפאות תהי לשרך, שהוא על החולאת שבצני מעיים, ושקוי לעצמותיך, שהוא להחלישות שיש לו בעצמות, ועוד הצטיח הכתוב שלא די צמח שיתברך הלומד בעצמו בחיים וצרפואת הגוף אלא גם המחזיק אותה כמו וזולון וישכר יהי' מתברך ג"כ בחיים, וגם אם אינו מחזיק אותה בכל הדברים אלא רק תומך אותה בחיזה פרטים יהי' ג"כ מאושר. עוד הצטיח לו הכתוב שע"י זכות התורה יתן לו השי"ת לוי'ת חן על ראשו [שבה יגע בהתורה], שע"כ ימצא חן צעיני אלקים ואדם בכל המעשים שיעשה, וענקים לגרורותיו, שיהיו דבריו מתקבלים לכל השומעים. ובהכתוב תתן לראשך לוי'ת חן עטרת תפארת תמגןך, חידש דהתן יהי' לו לעטרת תפארת שע"כ תהי' נופלת ממנו אימה ופחד על כל המקטרגים עליו למעלה ולמטה, שע"כ תהי' לו הלוי'ת חן למגן ולמחסה מכל הצרות, על שיתבטלו ממנו כל המקטרגים, כנ"ל. ובהכתוב כי בי ירצו ימין וגו', חידש דאם יזכה עוד לעלות במעלות התורה אז לא די צמח שמלמין לו מספר חיי שנקצב לו בזמן שנולד אלא מרצים לו ימים יותר מהקצבה שנקצב לו, כמ"ש החכמים ביצמות שם זכה מוסיפים לו, היינו שמוסיפים לו על מספר הימים הקצוב לו בזמן שנולד, והצטיח הכתוב שהימים שיוסיפו לו יהיו שנות חיים, היינו שיהי' לו צריאות הגוף ופרנסה צריות, שע"כ יהי' אפשר לו להוסיף באלו השנים שנות חיים הנצחיים בעולם הבא. ובהכתוב אורך ימים צמינה וגו', חידש דאם יהי' האדם מייגע את עצמו בהתורה למעלה מכח אנושי, אזי אפשר לו לזכות לאריכות

להם מן החיים, לכך נאמר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך. ואומר (שם א), כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך. ואומר (שם ד), תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגנך. ואומר (שם ט), כי בי ירבו ימיה ויסיפו לך שנות חיים. ואומר (שם ג), אך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד, ואומר (שם), כי אך ימים ושנות חיים ושלום יסיפו לך ואומר (שם), דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: ח רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר, הנזי והפח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם,

היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר. ואומר (שם א), כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך. ואומר (שם ד), תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגנך. ואומר (שם ט), כי בי ירבו ימיה ויסיפו לך שנות חיים. ואומר (שם ג), אך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד, ואומר (שם), כי אך ימים ושנות חיים ושלום יסיפו לך ואומר (שם), דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: ח רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר, הנזי והפח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם,

תפארת ציון

נשמעים דצריהם להמלכים והשרים לצטל הגזירות משראל, כמו ר' אבהו שהי' למגן ולמחסה לכל דורו על שהי' ראוי צהדרת פנים להחיצ לצני מלכים, וכן העושר לההמון עפ"ר לא יחסז להם לצרכה, על שעל ידו עלול האדם להתקלקל, כמ"ס רש ועושר אל תתן לי וגו' פן אשצע וכחשתי, אצל להצדיקים נאה להם ונאה לעולם, על שע"י העושר אפשר להם להרים קרן התורה, כמו רבינו הקדוש וחזיריו, וכן הכבוד לא יחסז לצרכה לההמון, על שעל ידו עלול האדם ליפול צרשת הגאולה, שהיא שקולה כע"ז, אצל להצדיקים נאה להם ונאה לעולם שע"י הכבוד נפתח להם מעיינות החכמה לחדש חדשים צהתורה, כמ"ס לעיל צמשנה ג' ואין כבוד אלא תורה, היינו שע"י הכבוד נפתחין צו המעיינות להתורה כדפירשנו שם צאריכות, וכן החכמה לההמון שכל עסקם בעולם הזה לא יחסז להם לצרכה, דכפי רוצ החכמה שצאדם כן יגדל עליו העונש על מה שצטל מח"ת שצצילה נתן הקצ"ה החכמה להאדם, וגם איש ההמוני ע"י החכמה שצקרו עלול הוא לעשות אונאה יותר

משנה ח. ר"ש בן יהודה וכו' הנזי והכוח וכו'. כוונתו לחדש דכל אלו המעלות חין מעלתם מצד עצמותם, מפני דעלול האדם להתקלקל על ידם, כדאפרש צס"ד, ורק מעלתם הוא כשהם צהצדיקים שעוצדים את ה' צכל כוחותיהם שיש צהם, שע"כ נאה להם אלו המדות על שאפשר להם לעלות על ידם צמרום המעלה בעצודתם לה' צכל מדה כפי הראוי לה אם צין אדם למקום ואם צין אדם לחזירו, וגם נאה לעולם, על שעל ידם אפשר להם לעשות טוב לכל העולם, כדלקמן. והנה על הנזי והעושר והכבוד והחכמה אינו צריך להציא ראי' שאינם נאים אלא להצדיקים אצל לההמון עפ"ר לקללה יחסז להם, והוא דע"י הנזי אפשר לפחו עליו היצה"ר להאצידו מהעולם, כמו שאמר צנזיר שצא מן הדרוס [נדריס ט' ע"צ], משא"כ להצדיקים נאה להם הן מחמת עצמם שע"כ יגדל שצמם צמה שמתגצרים ומוקרים את נפשם על קדושת שמו שלא להכשל בעצירה, כמו ר"כ ור' חנינא צר פפי וחצריהם [כמ"ס צקידושין מ"ס ע"א], וכן מחמת טובת העולם שע"י שהם נאים

לך: ח עטרת. זה העושר: תפארת. זה הנוי: והבנים. ותפארת בנים אבותם: והכח. תפארת בחורים כחם: והכבוד. ונגד זקניו כבוד: והחכמה. דזקנים טובא איכא הכא, עטרת חכמים עשרם. ואומר (שם יז), עטרת זקנים בני בנים ותפארת

תפארת ציון

זהמשא והמתן שלו, אבל הנדיקים כל מה שנתרצה זהם החכמה כן מרצים זהתורה וצמעש"ט צין אדם למקום וצין אדם לחזירו, שע"כ נאה להם ונאה לעולם, ולכן לא הביא התנא ראייה מהפסוקים אלא על הכח והזקנה והשיצה, דלפי שכל חנושי הי' נראה דהג' מדות האלו הם נאים גם להמונן, לכן מביא ראייה מהפסוקים דגם הג' מדות האלו אינם נאים אלא להנדיקים שנאמר עטרת תפארת שיצה, הנה תואר עטרה מונח על כתר מלוכה וכוונת הכתוב הוא להנדיק שזוכה לשיצה תהי' לו לעטרת תפארת, על שעל ידה זוכה למלכות, כמ"ש צמועד קטן [ט"ז ע"ב] שאמר הקצ"ה אני מושל באדם מי מושל צי נדיק שאני גוזר גזירה צא נדיק ומצטלה, דאין עטרת מלוכה גדולה מזו, ומפני דכבודו צ"ה אינו מאמין גם בקדושתו, לכן אי אפשר להנדיק לזכות לזו העטרה רק בזמן השיצה דנתבטל אז יצרו ממנו, ומפני דאדם מרגיש גם בדברים הרוחניים שאינם נראים לעין הגשמי, כמ"ש צמגילה [ג' ע"א] אע"ג דאינו לא חזי מזלו חזי, לכן תהי' להנדיק השיצה לעטרת תפארת לעיני כל האדם, על שהם מרגישים זהעטרה שלו שהוא מושל על גזירותיו של הקצ"ה כנ"ל, ומפני דדרכו צ"ה לשלם לכל אחד צמדה כנגד מדה, לכן אי אפשר להנדיק לזכות לזו העטרה אלא כשתהי' מדתו בכל ימי חייו לילך בדרך נדקה, היינו להטיב להעולם בכל מה דאפשר לו, אם צגשמיות צלדקה וצגמ"ת, ואם צרוחניות להתפלל עליהם ולהנדיק אותם לפני הקצ"ה, כמו שעשה אברהם אבינו שע"ז אמר לו הקצ"ה אהבת נדק אהבת להנדיק את צריותי, ולכן אמר הכתוב בדרך נדקה, על שכוונתו הוא על כל

דרכי הנדקה, שע"כ זוכה לזו העטרה לצטל הגזירות רעות מהעולם. תפארת בחורים כחם. תואר בחורים מונח על הנערים שהעם צחרו אותם להתעסק צטוצת הכלל, שאין מלוא גדולה מזו, ועליהם אמר הכתוב שכלם הוא לתפארת להם, דכפי גודל כחם כן אפשר להם להתעסק צהדצרים הנצחיים להם, וצזה הודיע הכתוב דהמעלה של הכח אינה אלא לאיש הנצחר לצטוצת הכלל, משא"כ לאיש ההמוני שכל עסקו צתאות העולם לא יחשב לו הכח לצרכה, כי כל מה שיצגדל צו הכח כן צתגדלנה צו התאוות. והדר זקנים שיבה. תואר זקן מונח על ת"ח שקנה חכמה, ואמר הכתוב דהשיצה אינו הדור אלא להת"ח אבל לא לאיש ההמוני, והוא כמ"ש רז"ל עמי הארצים כל זמן שמזקינים דעתן מטורפת עליהם, על שעיקרם הוא צתאות העולם שאינם אלא צימי הנעורים, ולכן צימי הזקנה דעתם מטורפת עליהם על שאין להם שום הנאה מצייהם, כמ"ש עד אשר לא יצאו ימי הרעה אלו ימי הזקנה, אבל הת"ח, שצכל ימי חייהם הם מייגעים את עצמם צתורה וצמלות כדי להחליש תאוותם, להם יחשב השיצה להדר על שאז הם נחים מיצורם ואפשר להם לעסוק צת"ח וצהמעש"ט צנפס חפינה צלא שום עכוב מהינה"ר, וכל ימי חייהם שיגעו צהם צת"ח וצמעש"ט יהיו להם הימים צימי השיצה להדר ולתפארת, צידעם שצאלו הימים יהיו מתקשטים לפני אציהם שצשמים. עטרת זקנים בני בנים. והוא כמ"ש רז"ל דמי שהוא ת"ח וצנו וצן צנו ת"ח הוא מוצטת שכל הדורות שיהיו אחריו יהיו ת"ח, ולכן יהיו הצני צנים להת"ח לעטרה שמורה על המלוכה כמ"ש רז"ל מאן מלכי רצנן,

בָּנִים אֲבוֹתָם. וְאָמַר (ישעיה כד), וְחִפְרָה הִלְבְּנָה וּבוֹשָׁה חֲחָמָה, כִּי מָלַךְ יְהוָה צְבָאוֹת בָּהֶר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וַיִּגְדּוּ זִקְנָיו כְּבוֹד. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסִיָּא אָמַר, אֵלֹו שְׁבַע מִדּוֹת שְׁמֵנוּ חֲכָמִים לְצַדִּיקִים, כָּלָם נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו: מַאֲמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קֶסְמָא, פַּעַם אָחַת הָיִיתִי מְהֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי שָׁלוֹם, וְהִחֲזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם, אָמַר לִי, רַבִּי, מֵאִיזָה מְקוֹם אָתָּה, אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוּלָּה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי, אָמַר לִי, רַבִּי רְצוֹנָךְ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ וְאֲנִי אֶתֵּן לָךְ אֶלֶף אֲלָפִים דִּנָּרֵי זָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמִרְגָּלִיּוֹת, אָמַרְתִּי לוֹ אִם אֶתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמִרְגָּלִיּוֹת שְׁבַע עוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה, וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלָפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שְׁבַע שַׁעֲת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלוּיֵן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגָּלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלָבָד, שְׁנֵאמַר (משלי ו),

תפארת ציון

וכיון שהוא מוצטח על דורותיו שיהיו ת"ח אין עטרה גדולה מזו. ותפארת בנים אבותם. והוא דמהסתם הולכים הצנים צדק מצותיהם, ולכן יהיו האצות לתפארת להצנים, על שהאצות מעידים על הצנים שיהיו גם כן צדיקים, וגם אם הצנים כבר מוחזקים לצדיקים מחמת עצמם, אעפ"כ יהיו אצותיהם לתפארת להם, על שע"י אצותיהם הם מתוארים בשם צדיק בן צדיק, שע"כ מעלתם גדולה מאד. והנה ממעלת הצנים של הצדיקים נדע צהיפך על הצנים של איש ההמוני, לכן אמר החנא דהצנים נאה לצדיקים ונאה לעולם, שע"י זכותם נתרצה השפע הטוב על העולם, כן יזכו אצינו מלכנו לראות צנים וצני עוסקים בתורה ומצות שזה עיקר תכלית האדם צעוה"ז וצעוה"ב. משנה ט. וכן כתוב בספר תהלים ע"י דוד מלך ישראל טוב לי וגו'. פירוש שהגם שדוד שע"י שהי' מלך ישראל ע"כ הי' מוכרח להכסף

והזהב, אם לצורך חנשי מלחמתו [דלא עזר על מה שאמר הכתוב וכסף וזהב לא ירצה לו מאד חלא כפי הצורך לו לחנשי מלחמתו], וגם עשה על ידם צדקה וחסד לכל ישראל כמ"ש רז"ל על הכתוב ויהי דוד עושה צדקה ומשפט, וגם הי' צריך להכסף ולהוציא לצורך צית המקדש שהוא יסודם של ישראל, אעפ"כ אמר טוב לי תורת פיך כפי גס מה שתלמיד ותיק מחדש מתואר בשם תורת פיו צ"ה על שכל החידושים אמר בזמן קבלת התורה וכל נשמה זכתה בהן כפי הראוי לחלקה כמ"ש צשמ"ר פכ"ח ס"ח] מאלפי זהב וכסף, על שהתועלת להאדם מהתורה גם בעולם הזה יהי' יותר מהתועלת מהזהב והכסף, שעל ידי התורה זוכה האדם גם בעולם הזה לחיים ארוכים, שעל ידם יזכה להחיים הנצחיים בעולם הבא, כמ"ש לעיל צמשנה ז. וז"ל עוד וכו'. פירוש שהאדם זוכה ע"י התורה לאריכות ימים בעולם הזה ולחיים הנצחיים לעולם

כבודו: י' חמשה קנינים קנה הקב"ה וכו' ה' קנני ראשית דרכו. שבריא אתה קודם העולם, מפני אתה, בעולם הזה. בשכבך תשמור עליך, בקבר. והקיצות היא תשיחך לעולם הבא. וכן פתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט), טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ואומר (חגי ב), לי הכסף ולי הזהב נאם יהוה צבאות: י' חמשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו, ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד, אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחד, בית המקדש קנין אחד. תורה מנין, דכתיב (משלי ח), יהוה קנני ראשית דרכו קדם

תפארת ציון

הבא, עוד זוכה ע"י התורה לחיי הגוף גם לאחר מיתה מה שאינו זוכה לזה ע"י המצות שעושה מהכסף והזהב. בהתהלךך תנחה אותך בעולם הזה. פירוש שתנחה אותו בעולם הזה דרך החיים שלא ילכד ח"ו צעירה, וגם שומרת אותו מכל הפגעים רעים המתרגשים לזא לעולם, כמ"ס בסוטה [כ"א ע"א] דהתורה מגנא מהיסורין ומללא מהיזע"ר. תשמור עליך בקבר. פירוש מחזוט הקבר והמזיקין. והקיצות היא תשיחך לעולם הבא. חידש צה דצהזמן שמושכז צהקצר לא נשכח ממנו דבר מאשר למד בחייו, שע"כ כאשר יקון צחית המתים תהי' התורה משיחו בכל החידושים שחידש בחייו, וע"י שיהי' משיחו צהתורה יהי' עולה מעלה מעלה. ואומר ל' הכסף וגו'. שלא לומר דהאדם מוכרח ג"כ להכסף ולהזב אם צשזיל עצמו ואם צשזיל לעשות על ידם מצות ומעש"ט על זה אמר ואומר לי הכסף וגו' שע"כ צריך אדם להאמין דאם הי' הכסף והזהב טוב לו הי' הקצ"ה נותן לו מידו צ"ה, דהשי"ת טוב לכל ואינו מונע הטוב ממי שיש צרכו לקבל הטוב, וממה שלא נתן צודאי יודע ה' שאין טובתו צהן, א"כ למה יקח אותה מעצמו חלופי התורה כיון שלא יהיו לטובתו.

משנה י. חמשה קנינים קנה הקב"ה בעולמו וכו'. הכחוז אומר מה רצו מעשיך ה' כולם צחכמה עשית מלאה הארץ קנין, א"כ תיאר הכחוז לכל הצרואים צשם קנינו של הקצ"ה, וכמ"ס התנא צמשנה י"א כל מה שצרא הקצ"ה בעולמו לא צראו אלא לכבודו, לכן צריך לומר דכוונת התנא להצדיל צין החמשה קנינים לכל הצרואים שבעולם, דכל הצרואים אינם מחזארים צשם קנינו של הקצ"ה אלא על דבר עצם צריאחס, דעל כל צריה שבעולם מונח חותמו של הקצ"ה שהוא צרא אותה, כמו הנמלה הקטנה שאינה נראית לעין רק ע"י הצוכיות המגדלת אעפ"כ יש לה עינים וקרצים שזה מעיד שאין זה אלא מעשי ה' שהוא כל יכול, וכן כל הצע"ח איך נקשר נפש חיותם צלצם ולשלוח החיות בכל האצרים הפנימים והחצונים, וכן כל הצמחים מעידים שהם מעשי ה' הן מחמת איכותם והן מחמת כמותם שאין כח צשום צברא לצרא דבר מחדש, ועל זה נקראים כל מעשי ה' צשם קנינו על שחותמו מונח עליהם שהוא צראם, אצל מהחמשה דצרים נראה לעין כל הנהגתו והשגחתו צ"ה על כל העולם על כל אחד צפרט, ולכן הם מחזארים צשם קנינים להשי"ת על שנראה על ידם תמיד מעשי ה', והוא שע"י

תפארת ציון

נשרף, וכן ממה שכבש צעמנו הד' מלכים שהם כבשו כל העולם, מזה נודע לעולם דהשי"ת הוא הקונה לשמים וארץ להנהיג על ידם כרצונו ז"ה, ועל שכל ידו נודע להעולם דהשי"ת הוא קונה שמים וארץ, לכן נקרא הוא להשי"ת בשם קנין, כמו כל הקניינים שנקראים לכבודו ז"ה בשם קנין על שכל ידם נראה לכל השגחתו ז"ה על העולם, כנ"ל, וכן מזה הטעם נקראים ישראל להשי"ת בשם קנין, על שכל ידם נראה השגחתו ז"ה בעולם, מראשית הי' נראה מהאותות והמופתים שעשה בשצילם צמרים ועל היס וצמדצר, וגם בכל זמן נראה על ידם השגחתו ז"ה הן מכמותם, דאין תחיה שה אחת צין שבעים ואצים כמ"ש בסוף אס"כ, והן מאיכותם, דאין אומה ולשון בעולם שיהיו מחזיקים צדתם אחרי שהלכו צגולה צאומה אחרת אלא מחזיקים צהדת של האומה שהוגלו צתוכה, וישראל שעצרו עליו כמה גלויות וכמה גזירות ושמדות ר"ל ואעפ"כ אנחנו עומדים צאמונתינו כמו צהזמן שעמדנו אלל הר סיני, ועל זה מציא התנא שני פסוקים, א' עד יעבור עמך ה' וגו', דזה קאי על כמותם, צ' לקדושים אשר צארץ המה וגו', דזה קאי על איכותם שקבלו עליהם מיחות משונות כדי לקדש שמו ז"ה, וכן ע"י צית המקדש הי' נודע לכל דהשי"ת הוא המשגיח על העולם מהעשרה נסים שנעשו צו לעין כל, ועל המקדש ראשון שהי' צו הארון הקדש שהיתה השכינה עליו צהתגלות צין הכרוצים מציא התנא להפסוק מכון לצבתך פעלת ה' וגו', ועל המקדש שני שהיו חסרים צו כל החמשה דצרים ולא היתה קדושתו רק מחמת קדושת המקום מציא התנא להפסוק וציאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו, דכל קדושתו היתה ע"י כמות ההר שקנתה ימינו, כמ"ש צצ"ר [פ' נ"ז סט"ז] דצומן שהי' נקרא ההר בשם שלם והיינו צימי שם צן נח עשה לו הקצ"ה סוכה והי' מתפלל צתוכה מחמת קדושת המקום ענמו.

החורה אנו רואים מעשי ה' שמשלם לכל אחד כפי מעשיו כמ"ש אס צחוקתי תלכו וגו', וגם צומן ההסתר פנים אמרו צגמרא שהגם שד' מיחות צטלו דין ד' מיחות לא צטלו, דכל אחד יהי' עונשו כפי הראוי לו לפי מעשיו. ולהצדיקים שומר אותם מכל רע גם צומן ההסתר פנים, כמ"ש כפירים רשו ורעצו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, וכל המקבל עליו עול תורה צאמת מעצירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, שזה נראה למי שיש לו עינים טהורות גם צומן ההסתר, וכן משמים וארץ נראה תמיד מעשי ה', כמ"ש השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, וזה נראה ממה שמשנה עתים ומחליף את הזמנים ע"י שמסדר הכוכבים צמשמרותיהם כרצונו, והוא דהגם שנראה מהכוכבים שיהיה ח"ו דצר או חרב וכדומה אעפ"כ כאשר ישראל עושין תשובה אזי מסדר הכוכבים צהמצב שיתרומם קרן ישראל וכדומה צכל ההנהגות, שזה נראה עין צעין לחווי הכוכבים, שכל זה אמר הכתוב צונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס הרופא לשצורי לצ ומחצש לעצבותם, דכל זה יהי' ע"י מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא, פי' שהגם שנראה ממצב הכוכבים גודל שפלות ירושלים וישראל אעפ"כ צריך האדם לצטות צה' שיהי' צונה ירושלים וגו' ויהי' רופא לשצורי לצ של ישראל, והוא ע"י שצרגע אחד כאשר יהי' מונה מספר לכוכבים שיהיו מסודרים על זה האופן להרים קרן ישראל אזי צרגע אחד יתרומם קרן ישראל [כמ"ש צאס"ר על הפסוק ויהי צלילה ההוא נדדה שנת המלך] וגם אס הכוכבים יעמדו על משמרתם הראשונה, אך אס הי' משנה שמותם דמתחילה הי' שמותם מורה ח"ו רע על ישראל וכאשר שמשנה את שמותם וקורא אותם צהשמות המורים על התרוממות קרן ישראל וירושלים אזי צרגע אחד יתרומם קרן ישראל וירושלים, וכן מאצרהם ממה שהפילו נמרוד צכבשן האש ולא